

*І.В. Дем'яненко, канд. екон. наук, доцент
Національний університет харчових технологій*

*И.В. Демьяненко, канд. экон. наук, доцент
Национальный университет пищевых технологий*

*I.V. Demyanenko, candidate of economic performance sciences
National University of Food Technologies*

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС ЯК РУШІЙНИЙ ЧИННИК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПОСТУПУ СУСПІЛЬСТВА

ИННОВАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОГРЕС КАК ДВИЖУЩИЙ ФАКТОР ЦИВИЛИЗАЦИОННОГО ПРОГРЕСА ОБЩЕСТВА

INNOVATION AND TECHNOLOGICAL PROGRESS AS DRIVING FACTORS CIVILIZATION PROGRESS SOCIETY

Досліджено кумулятивний вплив інноваційного процесу на інтенсифікацію генерації фінансових ресурсів і їх обороту в суспільному відтворенні, а відтак і на темпи соціально-економічного розвитку суспільства.

Визначено основні напрями розвитку інноваційних процесів в Україні.

Ключові слова: *прогрес, цивілізаційний поступ, інноваційний процес, соціально-економічний розвиток, технологічний уклад, сукупний капітал, інтелектуальний капітал, фінансово-економічний механізм.*

Исследовано кумулятивное влияние инновационного процесса на интенсификацию генерации финансовых ресурсов и их оборота в общественном воспроизводстве и на темпы социально-экономического развития общества.

Определены основные направления развития инновационных процессов в Украине.

Ключевые слова: *прогрес, цивилизационный прогрес, инновационный процес, социально-экономическое развитие, технологический уклад, общий капитал, интеллектуальный капитал, финансово-экономический механизм.*

Investigated the cumulative effect of the innovation process at intensifying the generation of financial resources and their turnover in social reproduction, and thus the pace of socio-economic development of society.

The main trends of the development of innovative processes in Ukraine.

Keywords: *progress, civilization progress, innovation process, socio-economic development of technology, the total capital, intellectual capital, financial and economic mechanism.*

Постановка проблеми. Процес поступального суспільно-економічного розвитку знаходить відображення як у нарощуванні обсягів і темпів продукування все більш досконалих, різноманітних і достатніх благ для задоволення зростаючих

потреб, так і в прогресивних зрушеннях чинників, що його зумовлюють. Тобто детермінантність суспільно-економічного розвитку має діалектичний характер: чинники прогресу генерують зростання результативності, а досягнутий більш істотний результат формує більш високий продуктивний потенціал рушійних чинників.

У кінці XIX століття американським етнографом, істориком і археологом Л. Морганом (1818-1881) і німецьким економістом Ф. Енгельсом (1820-1895) була розроблена культурно-історична періодизація суспільно-економічного розвитку людства. Згідно із нею людське суспільство у своєму розвитку має три історичні епохи: дикість, варварство, цивілізацію.

Зазначена періодизація – приклад пошуку певних закономірностей, зумовлених визначальними для кожного періоду чинниками прогресу в сферах суспільних відносин та продуктивних сил. Закономірності проявляються в існуванні також інших конкретних чинників прогресу, що можуть розглядатись як класифікаційні ознаки. Зокрема, найбільш відомими є марксистська формаційна система (як єдність продуктивних сил та виробничих відносин, класової структуризації суспільства з визначальною роллю відносин власності і механізмів їх реалізації) та технократична (з виділенням певних послідовних «віків» – кам'яного, бронзового, залізного, парового, електричного, атомного тощо).

На початок третього тисячоліття стало необхідним упорядкування періодизації суспільно-економічного розвитку з приведенням її у відповідність до високої динамічності якісних змін, зумовлюваних чинниками, генерованими самою природою цивілізаційного поступу, які все більше набувають глобального характеру. Це знайшло відображення в розвитку нових наукових теорій, які формують сучасну економічну парадигму, що відображається у вченні так званої «нової економіки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стосовно так званої «нової економіки», яка прийшла на зміну індустріальному етапу і сприймається як постіндустріальна, то вона ще не набула загальновизнаної назви. Проте більшістю дослідників основним рушійним чинником її розвитку визначається інноваційний процес. Узгоджуючись із цим, ми вважаємо, що «нова економіка» може бути поіменована як інноваційна економіка.

Оскільки інноваційний процес у теорії економічного зростання і розвитку стосується сфери генерації, обігу і розширеного відтворення капіталу (як феномена його самозростання), то цілком зрозуміло, що за радянських часів теорія інноваційної економіки була об'єктом критики як буржуазна доктрина, шкідлива для соціалістичної ідеології (хоча позитивна роль науково-технічного прогресу визнавалась). Лише після так званої «перебудови» зазначена теорія стала базовою платформою пошуку дієвих фінансово-економічних механізмів суспільно-економічного прогресу.

В обґрунтування положень виходу національної економіки на траєкторію зростання і розвитку на основі інноваційного імперативу цивілізаційного поступу українського суспільства значний внесок зробили відомі українські науковці: О. Амоша, Ю. Бажал, О. Білорус, Л. Безчасний, А. Гальчинський, В. Геець, А. Гриценко, Б. Данилишин, М. Дем'яненко, М.Долішній, І. Лукінов, Ю. Пахомов, П. Саблук, В. Семиноженко, М.Чередниченко, Л. Чухно та інші.

Саме на основі їхнього наукового доробку відбулося формування загальної парадигми і концептуальних засад інноваційного прориву України на шляху цивілізаційного поступу як з позиції наявного потенціалу, так і в практично-прикладних аспектах системноорганізаційних та фінансово-економічних механізмів розвитку суспільно-економічного комплексу в цілому і окремих його галузей, зокрема.

Невирішені частини загальної проблеми. Незважаючи на незаперечні наукові надбання вітчизняних науковців у дослідженні проблем цивілізаційного поступу українського суспільства на основі інноваційного імперативу, залишаються недостатньо аргументовані окремі її теоретико-методологічні положення та прикладні аспекти. Зокрема, у сферах рольових функцій інновацій як рушійного чинника позитивної динаміки та якісних змін змістовності соціально-економічного розвитку суспільства.

Мета статті полягає у виявленні кумулятивного впливу інноваційного процесу на інтенсифікацію генерації фінансових ресурсів та їх обороту в суспільному розширеному відтворенні внаслідок посилення концентрації та органічної будови сукупного капіталу і домінанти в ньому капіталу інтелектуального.

Виклад основного матеріалу. Світова практика свідчить, що в економічно розвинутих країнах від 75% до 100% приросту ВВП продукується шляхом використання нововведень, а для країн з економікою розвитку активізація інноваційних процесів є єдиною можливістю в перспективі стати конкурентоспроможними на світовому ринку. Відповідно до Стратегії соціального та економічного розвитку України (2004-2015 рр.), передбачено утвердження інноваційної моделі розвитку економіки, становлення в Україні принципово нової дієздатної національної системи, яка може функціонувати на ринкових засадах та принципах самовідтворення. Це зумовлює необхідність посилення ролі інноваційної державної політики із зміною її регулюючого впливу на дієвий фактор зростання економіки – переходу від вільної конкуренції до застосування принципу керованого ринку, посилення державно-монополістичного характеру управління. Проголошена нині в Україні доктрина інноваційного прориву має містити в собі атакуючу інноваційну стратегію, без чого навіть розвинута держава може опинитися в ар'єргарді світового прогресу.

Інноваційна політика реалізується заходами технологічної стратегії, що забезпечує технологічне оновлення і розвиток продуктивних сил, а відтак виступає основою вдосконалення суспільно-економічних відносин і потребує відповідного ресурсного забезпечення. Феномен інноватизації економіки полягає в можливості максимального задоволення зростаючих розумних потреб суспільства при постійному скороченні витрат ресурсів у розрахунку на отримувану вартість створюваних благ та зміцненні інвестиційної незалежності держави [5].

Фінанси в забезпеченні поступального розвитку. Суспільно-економічна модель, що функціонує нині в Україні, іменується ринковою системою господарювання. За своєю сутністю вона є сучасною еволюційною формою капіталістичного суспільно-економічного устрою. Ринкова модель - не кінцева, а лише остання в безкінечному еволюційному процесі добору. Поіменована нині існуюча модель капіталістичного суспільно-економічного устрою як ринкова свідчить лише про те, що на сучасному етапі пріоритетного значення в загальній

сукупності соціально-економічних відносин набули ринкові відносини (тобто товарообмінні).

Функціонально обмін у системі послідовних чотирьох фаз суспільного розширеного відтворення (виробництво-обмін-розподіл-споживання) виконує місію визначення величини суспільно визнаної вартості товару індивідуальних товаровиробників. Адже у першій фазі суспільного розширеного відтворювання (де відбувається створення – виробництво продукції) можливо достовірно встановити лише виробничу вартість продукції, тобто її собівартість, а не суспільно визнану. Зрозуміло, що якби не було вироблено товару, то не було б і потреби визначати його вартість для суспільства, як це відбувається в умовах натурального, нетоварного господарства. В економічній системі, де продукт має форму товару, економічні відносини є товарно-грошовими.

Наступною (третьою) фазою процесу суспільного розширеного відтворення після обміну є розподіл. Його функціональна місія - встановлення оптимальних (з позиції загальносуспільних, корпоративно-групових та особистих інтересів) пропорцій «поділу» створеного суспільного продукту (його вартості). Цю місію зазвичай виконують фінанси, а самі пропорції несуть відповідний потенціал динамізму суспільного розширеного відтворення через співвідношення часток нагромадження (що забезпечує збільшення життєдайності процесу) та споживання як особистого (що виражає рівень життя членів суспільства), так і виробничого (у частині споживання засобів виробництва виробничими суб'єктами господарювання, тобто інвестиційного). Зазначені економічні відносини споживання становлять заключну (четверту) фазу суспільного розширеного відтворення. Проте вона не є завершальним акордом, оскільки досягнутий рівень споживання вінчає лише один конкретний цикл процесу відтворення. У системі ж безкінечних повторень циклів економічного відтворення ця фаза виступає вихідною передумовою успішності виробничої (першої) фази наступного циклу.

Розглянута послідовність фаз суспільного розширеного відтворення – наукова абстракція, оскільки в реальній дійсності зазначені фази не мають чітких обмежень. Їх спорідненість полягає в тому, що вони (кожна по своєму) відображають оборот однієї і тієї ж субстанції – капіталу. Саме безкінечне обертання капіталу у відтворювальному процесі економічної системи надає їй назву – капіталістичної. У ній капітал як її виразник безкінечно видозмінюється, модифікується, набуває різноманітних форм, але завжди зберігає свою корінну сутність і надає всім економічним відносинам один і той же за суттю характер – капіталістичний. Його основна властивість, відкрита К. Марксом, – самозростання.

Самозростання капіталу як вираз динаміки розвитку. З часів класичної економіки розуміння сутності капіталу істотно змінилось. У класичному розумінні капітал виступав одним із трьох факторів виробництва, до яких, крім нього, входили також природні ресурси (земля) і праця. Проте ще першопочатково капітал не сприймався структурно однорідним, а мав форми торгового, виробничого, банківського тощо, зберігаючи завжди свою родову сутність. Змінювалось також і розуміння функціональних місій інших двох факторів виробництва – природних ресурсів і праці. Відійшла в небуття концепція «дармових благ природи», прийшло розуміння ціннісної вартості субстанцій факторів «природні ресурси» і «праця», що почали сприйматись як змінні чинники

виробництва – родючість ґрунту, концентрація корисної речовини в природних покладах, цінність екологічних ресурсів, продуктивної сили праці тощо. Всі вони набули універсального з капіталом виразу – грошової оцінки. Оцінка економічних чинників природних ресурсів набула капіталізованого виразу на основі теорії відповідних рент, як і капіталізована оцінка праці у вигляді винагороди за працю. Єдиним знаменником раніше самостійних факторів виробництва (капітал, природні ресурси, праця) став капітал у відповідних видозмінах: фінансовий, природний, людський. Відбувається подальша конвергенція окремих їх різновидів, які у своїй сукупності становлять сукупний капітал – матеріально-речовий і не речовий [3, 8, 9].

Зазначений науковий підхід до розширеного трактування об'єкта «капітал» породжує необхідність переосмислення багатьох положень у межах сукупного капіталу в цілому і його структурних компонентів зокрема та їх функцій у відтворювальному процесі.

Особливе місце в структурі сукупного капіталу належить капіталу людському. Раніше фактор «праця» виділявся серед інших виробничих факторів своєю генеративною функцією творення продукту, інші ж розглядались як засоби і предмети праці. Це лягло в основу трудової теорії К.Маркса, що дало підставу розглядати речові засоби праці, які були одержані у виробничому процесі в попередніх до поточного циклу відтворювального процесу, як уречевлену працю, що має кількісний вимір – обсяг вартості витраченої праці на їх виготовлення. Інші ж фактори сприймались як природні (дармові блага), що розглядались як даність, і оскільки вони не були створені працею, то, згідно із трудовою теорією, вартісного виразу не мали.

Необхідність більш поглибленого розуміння феномена «вартість» висунула потребу її кількісного виміру в безпосередніх трудових одиницях – витратах робочого часу. З'ясувалось, що за рівнем продуктивності різні види праці істотно відмінні і тому не можуть використовуватись для визначення вартості продукту, що виробляється у різних виробничих циклах. Тим більше вони не придатні до визначення вартості засобів праці – матеріалізованої уречевленої праці.

Важливе значення у розумінні недосконалості ідеології безпосередньо трудового вимірника як часового обсягу витрат праці вносить економічний закон економії робочого часу. Згідно з ним, рушійним чинником зростання продуктивності праці є збільшення у загальній сумі трудовитрат частки уречевленої праці і відповідно зменшення частки живих трудовитрат. Це потребує використання вартісного (грошового) виразу витрат праці. На цій підставі було обґрунтовано висновок про магістральний напрям безперервного підвищення продуктивності праці (а відтак і продуктивності виробництва в цілому) як такий, що зумовлюється розширенням використання уречевленої праці – засобів виробництва. Відповідно у товарній структурі суспільного розширеного відтворення з подачі В.І. Леніна було надано пріоритет першому підрозділу (виробництво засобів виробництва) над другим (виробництво продуктів споживання). Оскільки ж удосконалення засобів виробництва може сприйматись як безкінечне, то це визначає провідну роль у забезпеченні економічного зростання науково-технічного прогресу, творцем якого виступає людина, уособлена в структурі сукупного капіталу як людський капітал. Разом з тим розширюється розуміння редукції праці (як приведення простих видів

до складних кваліфікованих) та структурування її окремих видів у загальній сукупності трудовитрат. Воно розкриває змістовність динаміки нарощування у відтворювальному процесі людського капіталу.

Пріоритетність людського капіталу. В 60-х роках минулого століття в економічній науці відбувається усвідомлення того, що не фізичний, а людський капітал, не машини, а люди, їх творці є тією силою, що рухає економічне зростання. У зв'язку із цим цілком закономірно виникла необхідність виміру обсягу людського капіталу та оцінки його економічної ефективності. Перша частина завдання вирішується на основі витратної концепції створення вартості: вона зумовлюється інвестиціями в людські ресурси. На прикладі США відомо, що інвестиційні потоки, спрямовані в людські ресурси, увійшли до складу найголовніших і є нині визначальними в країнах розвинутої економіки.

Основними цілями інвестицій в людські ресурси є витрати на освіту та зміцнення здоров'я. Зростання витрат на освіту в США в 1950-1965 рр. обумовило приріст національного доходу в межах 15-18%, а зростання інвестицій у здоров'я в певний період часу (формування організму, фізіо-логічної функціональності, гарту) збільшує запас здоров'я на всі наступні періоди життя людини, збільшує його тривалість. Виникає тісний взаємозв'язок: підвищення освіти стимулює зростання продуктивності праці людини, збільшення її доходу. Максимізуюча ж корисність свого доходу через зміцнення здоров'я посилює вектор збільшення тривалості життя людини, а відтак і період активної продуктивної віддачі. Розглянуті позиції динамізму людського капіталу в контексті суспільно-економічного розвитку активізує їх важливість для сучасного їх стану в Україні.

Вченими Інституту економіки та прогнозування НАН України проведено дослідження впливу даного чинника на динаміку створення ВВП в країні за 1990-2006 рр. Встановлено, що динаміка ВВП не була відчутною, тісно залежною від наявних основних засобів виробництва, проте реагує на приріст інвестицій в економіку. Інвестиції, без урахування інноваційної складової, зумовлювали лише екстенсивне зростання ВВП. На початку періоду загальні інвестиції були досить мізерними і їх вплив на динаміку ВВП був незначним. Згодом, після виходу України на траєкторію економічного зростання (з 2000 р.), тенденція змінюється: інвестиції без інновацій зумовлюють близько 20% приросту ВВП, а інноваційні інвестиції – майже 80% [6].

Зазначене дозволяє стверджувати, що інвестиції є в цілому важливим чинником розвитку економіки України. Проте цей розвиток ще має екстенсивний характер, оскільки результуюча частка інноваційних інвестицій не є значимою, хоча і в 3-4 рази є більш продуктивною, ніж не інноваційні інвестиції. Це підтверджує необхідність посилення інноваційної складової в інвестиційній моделі національної економіки. Зокрема, на місце нинішній діючій неоліберальній ідеології реформ, орієнтованій переважно на примноження фінансового капіталу, має прийти ідеологія активізації соціальних факторів, адже людський творчий чинник швидко висувається вперед по своїй результативності в порівнянні із фінансовим.

Фінансовий чинник має все більше переключатись на розвиток людського капіталу і в його структурі – передовсім на примноження капіталу інтелектуального, творчого. Стратегічна домінантна країни повинна

орієнтуватись на надання пріоритетного характеру виробництва

різноманітних форм інтелектуального продукту, розвитку інноваційного українського підприємництва, а інтелектуальна рента має стати фундаментальним джерелом прогресу країни.

Інтелектуальний провідник цивілізаційного поступу. Сучасні уявлення про природу суспільно-економічного прогресу зазнали істотних змін. Якщо раніше парадигма суспільно-економічного розвитку формувалась на марксистській основі еволюції формацій, то зараз - на теорії технологічних систем як еволюція технологічних устроїв, що є провідною ідеєю сучасного розуміння цивілізаційного прогресу.

Найдавнішою класифікацією систем суспільного устрою залежно від технологічної домінанти є система, яку розробив американський вчений Д. Белл. Згідно з нею, визначаються три типи суспільства відносно до основної продуктивної сили: доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство. За влучним і дотепним виразом Д. Белла, рушійною силою в доіндустріальному суспільстві були ноги, в індустріальному – руки, а в постіндустріальному – голова [1].

Розроблений Д. Беллом науковий підхід дозволив звернути увагу на елементи, які характеризують спосіб розвитку суспільства і виступають джерелом підвищення продуктивності виробничого процесу та формують спосіб прояву структурного детермінованого принципу функціонування суспільства. Оскільки в сучасних умовах існують індустріальне та постіндустріальне суспільства (в повному, перехідному чи комбінаційному стані), доцільно використати порівняння їх за джерелами підвищення продуктивності виробничого процесу та способом прояву структурно детермінованого принципу функціонування суспільства, здійсненого М. Кастельсом [7], табл.1.

Таблиця 1

Систематизація типів суспільного розвитку на основі його рушійних сил

Тип суспільства	Джерела підвищення продуктивності виробничого процесу	Спосіб прояву структурно-детермінованого принципу функціонування
Індустріальний	Нові джерела енергії (двигуни внутрішнього згорання, електроенергія): здатність до децентралізації енергоспоживання у виробничих процесах та її перерозподіл	Орієнтація економіки на економічне зростання як на максимізацію випуску продукції та послуг
Постіндустріальний	Знання, технологічні процеси генерації знань, обробки інформації та символічної комунікації	Орієнтація економіки на технологічний розвиток як на накопичення знань та підвищення рівня обробки інформації

Оцінка динамічних зрушень цивілізаційного прогресу, наведених у табл.1, дозволяє помітити, що наступний тип соціальної системи засвоює ознаки попереднього (тобто не відкидає, а трансформує їх, звужує простір застарілим і

розвиває нові). У цілому формування наступного типу суспільства відбувається паралельно з розвитком попереднього, що дозволяє переходити до більш досконалої системи шляхом якісних фаз цивілізаційного поступу. Це дало можливість російському досліднику С.Ю. Глазьеву розробити методику виокремлення цих фаз як технологічних устроїв.

Від початку техніко-технологічних перетворень першої промислової революції до тепер, за С.Ю. Глазьевим, виділяється п'ять технологічних устроїв як великих і стійких технологічних сукупностей. Зміна одного технологічного устрою іншим супроводжується руйнуванням старих і швидким становленням нових технологічних сукупностей. Їх послідовність і комбінування в часі та якісної визначеності технологічних укладів суспільного розвитку наведено на рис. 1 [4].

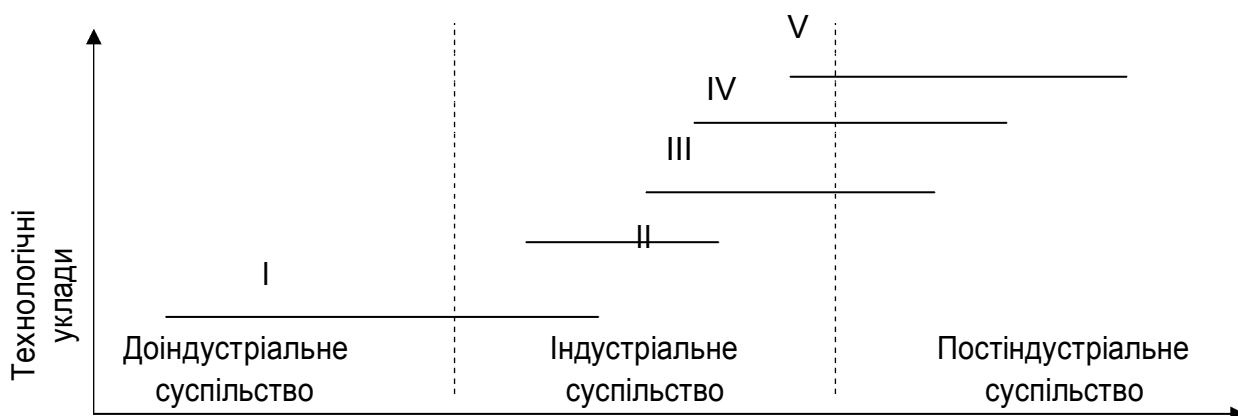

Рис. 1. *Послідовність та зростання якісної визначеності технологічних укладів суспільного розвитку*

Із наведеного рис.1 видно, що технологічні уклади мають послідовність змін, але вони можуть «уживатися» одночасно протягом певного періоду в окремому типі суспільства. Крім того, існування окремих технологічних укладів (їх становлення і відмирання) в окремих країнах світу може відбуватись у досить великих часових діапазонах. Безумовно, можливе скорочення терміну відставання окремих країн від лідерів технологічного процесу шляхом запозичення їхнього досвіду, але це все одно потребує істотної перебудови існуючої інфраструктури, кваліфікаційно-професійного складу працівників, виробничої культури, стереотипів мислення, соціально-економічної психології тощо. А головне – істотних інвестицій інноваційного спрямування. Як відомо, Україна належить до країн індустріального типу цивілізації. Поряд із збереженням в окремих галузях архаїчних технологій першого і другого технологічних укладів (сектори кустарного і напівкустарного виробництва, господарств переважно немеханізованої праці тощо) домінуючими є третій та четвертий технологічні уклади, при цьому зароджується п'ятий технологічний уклад. Основні риси третього, четвертого і п'ятого технологічних укладів наведено в табл.2.

Визначальні риси основних технологічних укладів в Україні

Уклади	Авангардна галузь	Основні конструктивні матеріали	Загальна характеристика промислових процесів
Третій	Розвиток електроенергетики, електротехнічної промисловості, телеграфного і телефонного зв'язку	Сталь, прокат	Механізація основних технологічних процесів
Четвертий	Промисловість органічного синтезу, хімічна та машинобудівна промисловість, радіотехнічна, випереджувальний розвиток електроенергетики	Синтетичні смоли та пластмаси, композити	Комплексна механізація та автоматизація технологічних процесів
П'ятий	Виробництво засобів мікроелектроніки, продуктів програмного забезпечення, розвиток систем масової комунікації, комплексних засобів зв'язку	Інформація	Автоматизація, інформатизація суспільної діяльності

У табл. 2 зазначені лише показники індикатори технологічного розвитку, хоча детальний розгляд структури галузей та виготовлюваної продукції і, перш за все, інвестиційно-інноваційний процес, дозволяє більш точно характеризувати стан національної економіки на предмет її цивілізаційного поступу. Сучасна економічна наука, спираючись на цивілізаційний підхід в оцінці суспільно-економічного прогресу, виходить з того, що визначальним чинником розвитку економіки і суспільства в цілому є технологічний спосіб виробництва. Класовим у цьому відношенні є стан інвестиційно – інноваційного процесу в його структурному розкладі. За даними Інституту економіки та прогнозування НАН України, нині в Україні підприємства третього, далеко не передового технологічного укладу, виробляють 58% загального обсягу промислової продукції, а їх частка в інвестиціях становить 75%. І навпаки, підприємства четвертого, вищого технологічного укладу виробляють 38% продукції, а їх частка в інвестиціях становить 20%. Тобто у сфері третього технологічного укладу на 1% продукції припадає 1,29% інвестицій, а в четвертому – лише 0,52%, що свідчить про їх вищу віддачу [6].

Це свідчить про те, що існуюча структура інвестицій не лише не сприяє прогресивним зрушенням, а навпаки, погіршує структуру економіки. Вона забезпечує переважні умови для підприємств нижчого, третього технологічного укладу і обмежує розвиток підприємств більш високого, четвертого технологічного укладу. Отже, вона має бути переорієнтована на досягнення переваги прогресивних зрушень у співвідношенні індустріального та постіндустріального типів розвитку з відповідною зміною структури створюваного продукту.

Досвід розвинутих капіталістичних країн демонструє вектор цих змін. Якщо в умовах індустріального суспільства домінувало матеріальне виробництво, то нині має домінувати сфера послуг, тобто виробництво нематеріальних благ. Це відбувається внаслідок того, що завдяки високому науково-технічному рівню

виробництва і продуктивності праці виробництво матеріальних благ здійснюється у все більшому масштабі все меншою кількістю працівників. Так у США у промисловості працює лише 10% від загальної кількості населення працездатного віку, а в сільському господарстві – 2,5%. При цьому обсяг виробництва ВВП в розрахунку на одну особу в 2007 р. склав 43269 дол. США. В Україні у 2007 р. в промисловості працювало 17,7%, а в сільському господарстві – 5,3% працівників. При цьому вироблено ВВП на одну особу лише 6559 дол. США, тобто в 6,5 разів менше. Отже, в США майже 80% зайнятих припадає на сферу послуг – науку, освіту, охорону здоров'я, культуру – галузі, які забезпечують всебічний розвиток людини та істотно підвищують результативну продуктивність економіки.

Перехід до постіндустріального суспільства вносить кардинальні зміни у розуміння рушійних чинників цього процесу та його продукту. Віками люди використовували три фактори виробництва: землю (природні ресурси), капітал і працю. У новому суспільстві на перше місце виходить якісно новий виробничий ресурс – інформація і знання. Якщо названі три фактори мають (хоч і різною мірою) обмежений характер, то інформація і знання необмежені. Матеріальні блага у процесі споживання зникають, інформація і знання – зростають. Тобто носій нового ресурсу інформації і знання – інтелектуальний капітал – не виснажується, а зростає: знання стають надбанням загальносуспільним. Це зумовлює появу нових понять: інтелектуальна праця, інтелектуальна власність, інтелектуальний продукт, а відтак і кількісного його виміру.

Узвичаєним абстрактним виразом продукту суспільного виробництва вважалась вартість, введена в науковий обіг К. Марксом за виразом Wert. Проте зазначене слово має два значення: споживчої і мінової вартості. «Вартість» же сприймалась як величина витрат на виробництво. Тобто це суто виробнича категорія. Проте у другому німецькому виданні (1873 р.) «Капіталу» К. Маркс розвинув свою теорію уточнивши ряд категорій, зокрема змісту Wert як «цінність».

Зазначене свідчить про те, що використання К. Марксом терміна «вартість» правомірно для його теорії трудової (витратної) вартості, а для постіндустріального суспільства продуктом виступає «цінність», що повністю відображає продукт постіндустріального суспільства – інтелектуальний продукт.

Висновок. Становлення в Україні постіндустріального соціально-економічного устрою без досконалого фінансово-економічного механізму сучасного ринкового господарювання, а відтак і без відповідних інституціональних структур, не можливе. Адже структурно спотворене індустріальне виробництво потребує величезних капіталів й ефективного менеджменту, а з іншого – приватизовані підприємства у своїй більшості продовжують традиції віджилих методів господарювання, внаслідок чого лівова частка створюваного прибутку осідає в офшорних зонах, провокуючи загострення кризи на вітчизняному ринку, гальмує інноваційне оновлення національної економіки.

Вирішення завдань соціально-економічного розвитку українського суспільства з огляду на розглянуті напрями необхідних прогресивних змін зумовлює необхідність прискорення трансформаційних процесів і переходу на послідовно ринковий, адекватний сучасній моделі функціонуючої капіталістичної системи фінансово-економічний механізм діяльності держави, суб'єктів господарювання, окремої людини, соціуму та суспільства в цілому.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. – М.: Academia. – 1999. – 956 с.
2. Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В. Україна: наука та інноваційний розвиток. – К.: 1997. – 237 с.
3. Геєць В.М. Інвестиційно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства початку ХХІ століття // Банківська справа. 2003. - № 4(52). – С.16-27.
4. Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. – М.: Владар, 1993. – 278 с.
5. Дем'яненко І.В., Буряк А.В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - № 11(77). – С. 3-11.
6. Капіталізація економіки України: наукова доповідь. За ред. О.М.Гейця і А.А.Гриценка. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАНУ. – 2007. – 220 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. – М.: ГУВШЕ, 2000. – 608 с.
8. Петровська О.С. Моделювання сукупного капіталу сучасної України // Економіка і прогнозування. – 2008. - № 2. – С. 112-128.
9. Радаев В.В. Понятие капитала, формы капитала и их концентрации // Экономическая социология. Т.3. – 2002. - № 4. – С. 20-32.